

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
на дисертацію Святненка І.О. на тему «Соціосистемологічна рефлексія соціології
гендерної культури в Україні», яку подано
на здобуття наукового ступеня доктора соціологічних наук
за спеціальністю 22.00.01 – теорія та історія соціології

Уважно ознайомившись з дисертацією, авторефератом та проаналізувавши монографію та інші опубліковані праці за темою проведеного І.О. Святненком дисертаційного дослідження, пропоную свої судження щодо представлені роботи.

Ступінь актуальності обраної теми. Характеризуючи в цілому подану на захист роботу, треба відзначити її безсумнівну актуальність. Соціологія гендерної культури є однією з найбільш обговорюваних і дискутованих тем в світовому соціологічному дискурсі і в українській соціологічній думці зокрема. Висока соціальна актуальність і значущість означеної проблематики зумовили звернення дисертанта до цієї проблеми в рамках соціосистемологічного підходу. Зважаючи на те, що в Україні дослідження гендерної культури, як показано в дисертації, здійснюються в межах соціології гендеру чи соціології гендерної культури переважно як теорій середнього рівня, соціосистемологічна рефлексія, здійснена автором і спрямована на уточнення та розбудову необхідної концептуальної надбудови, уможливує відповідне теоретичне обґрунтування процедур дослідження в цієї галузі соціології та видобуток теоретичного знання найвищого рівня узагальненості.

В своїй дисертації І.О. Святненко виходить з того, що теоретико-соціологічний аспект проблеми є зумовленим суперечністю між наявністю смислових лакун та потребою в осмисленні зв'язків окремих складників гендерної культури на загально-теоретичному та галузево-соціологічному рівнях рефлексії соціології гендеру та соціології гендерної культури. Автор наголошує на цьому, доречно вважаючи, що це визначає необхідність і актуальність усвідомлення ідентитарних складових гендерної культури України при дефіциті відповідних досліджень, які реалізовували б відповідні наукові рефлексії. Йдеться саме про теоретичні засади розуміння культурно-детермінованих сфер ціннісно-стандартизуючого знання про гендер, відносини міжгрупових гендерних ієрархій, мікрорівневу інкультурацію та соціалізацію гендеру в Україні на основі поняттєво-категорійного апарату культурної та соціальної системології.

Одна зі специфічних особливостей соціологічної науки полягає в тому, що в ній реалізується орієнтація на дві взаємопов'язаних мети – на теоретичний аналіз проблеми і на розв'язання прикладних завдань. Тому відзначимо ще один важливий аспект актуальності роботи, який полягає у тому, що у ній розглядається соціально-практичний аспект подолання соціопатогенних наслідків реального стану гендерної культури в Україні, які проявляються в аутоетноциді титульного етносу, неперервному скороченні народонаселення, міграції, всезростаючій і нездоланній корупції, в результатах прихованих геноцидарних практик, спрямованих на погіршення культурно-ціннісної, соціально-економічної та політичної ситуації в Україні.

Отже, є підстави вважати, що здійснення І.О. Святненком обґрунтування вибору теми докторської дисертації, визначення об'єкта, предмета, мети, завдань, методів розв'язання наукової проблеми спираються як на ретельний аналіз передумов для започаткування свого дисертаційного дослідження, так і на міцний теоретико-методологічний фундамент досліджень по цієї темі його попередників.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Зміст дисертаційної роботи та автореферату засвідчує системне знання здобувачем специфіки окресленої тематики. Окремої схвальної оцінки заслуговує науково обґрунтований підхід до аналітичного огляду наукових досліджень та публікацій за темою. Цілком доречним є введення в дискурс великої кількості праць як маловідомих, так і знамих авторів в процесі опанування джерельної бази по темі. Слід

також відзначити наявність у роботі ефективного соціологічного аналізу проблеми, вдалу та ефективну структуру, адекватне використання загальнонаукових, спеціальних та емпіричних методів.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечено поєднанням опори на праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячених соціології гендеру, гендерної культури, матріархату та патріархату, гендерного егалітаризму, застосуванням поняттєво-категорійного апарату культурної та соціальної системології як інструменту соціологічного аналізу гендерної культури в Україні та низкою використаних автором методів дослідження, зокрема: методу структурно-функціонального аналізу, типологізації/класифікації, історико-соціологічної реконструкції, культуро- та соціосистемологічного моделювання (1-й розділ); метод історико-соціологічної реконструкції (для аналізу джерел з культурної антропології, етнографії й соціології) з метою вивчення гендерних культур; культуро- та соціосистемологічного моделювання – для виявлення особливостей гендерної культури України, гендерних девіацій і гендерного насильства; метод типологізації/класифікації – для побудови типології гендерних культур, гендерних девіацій та гендерного насильства; метод якісного аналізу таблиць спряженості – під час опрацювання даних двовимірних розподілів (розділ 2 і 3); методу збору даних (анкетування на основі розробленої автором анкети) та методу аналізу двовимірних розподілів (як метод інтерпретації даних) таблиць спряженості – для емпіричного дослідження гендерної культури України – у розділі 4.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Достовірність отриманих результатів, новизна викладених в дисертації положень, висновків та рекомендацій забезпечується як використаною автором науково-теоретичною методологією, якою виступає культурна та соціальна системологія, так і результатами авторського емпіричного дослідження, яке дозволило здійснити емпіричну валідизацію ключових положень культурної та соціальної системології в аспекті екстраполяції її поняттєвого апарату на розуміння засад соціології гендерної культури.

Висхідною макротеорією, яка виступає засадничою для дисертаційного дослідження, є структурний функціоналізм у його парадигмальній версії - культурної та соціальної системології. Основи культурної та соціальної системології розроблено й викладено в працях Ю. Романенка, а первинну назву наукового напрямку – соціальна системологія – запропоновано Ю. Яковенком. Культурна і соціальна системологія є синтетичною метатеорією, а складовими цього синтезу є структурний функціоналізм і неофункціоналізм Т. Парсонса та Н. Лумана, теорії яких визначають культуру як аксіосферне утворення, що є структурованим у вигляді складної ієрархії рівнів і елементів; інституціоналізм як концепція макроаналізу соціальних інституцій, представленою в працях П. Блау, А. Гручі, П. Дімаджіо, У. Пауела, Н. Флігстїна, Л. Болтанські та Л. Тевено, В. Радаєва й О. Шкаратана, предметом дослідження якої виступають інституційні поля та супроводи (institutional fields and arrangements), формальні й неформальні правила, локальні порядки та конвенції, ціннісні порядки (порядки цінностей тощо); соціологізоване юнгіанство, фундоване на побудові типологічних профілів колективної психіки спільноти, що розглядається як підпорядковано-узалежнена щодо культури та суспільства; структуралізм, засадничі ідеї якого стосуються конституювання мов як похідних від інституційних порядків знакових систем, що є структуруючими щодо символічних інтеракцій як керуюча ними метасистема (Р. Барт, Ж. Лакан, К.-Леві-Строс, М. Фуко); символічний інтеракціонізм Г. Блумера, Ч.-Х. Кулі, Дж.-Г. Міда, фундований на ідеях мовно-символічного опосередковування взаємодій та символічного метаболізму, що полягає частково в свідомій, частково (і переважно) безсвідомій переробці символів та символічних акордансів; етнографічні та гендерно-соціологічні студії, а також дотичні до них галузеві соціологічні й міждисциплінарні дослідження в соціології релігій, соціології смертності, патосоціології, етнопсихології, етнографії, праці українських учених, зокрема:

О. Артемьєвої, Г. Бондар, Т. Говорун, О. Горошко, О. Кісь, В. Крячка, К. Михайльової, С. Оксамитної, В. Павленка, М. Паращевіна, М. Пірен, Ю. Романенка, Ю. Розі, Н. Соболевої, Т. Серги, С. Тагліна та ін.

Достовірність поданих теоретичних та практичних положень й наукових фактів фіксується переліком використаних джерел, монографій, наукових публікацій й демонструє їх відповідність об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження, його провідним положенням та дозволяє верифікувати ключові положення дисертації. Достовірність результатів дисертаційного дослідження додатково підтверджується встановленими автором емпіричними закономірностями та узагальненнями, заснованими на результатах проведеного ним емпіричного дослідження. Вибіркова сукупність складається з 600 респондентів, опитаних в містах Києві, Дніпрі, Івано-Франківську (кількість респондентів в кожній з підгруп складає 200 осіб, з них: чоловіків - 270 осіб, жінок - 330 осіб). Вибірка є стратифікованою за п'ятьма ознаками: стать, вік, етнічна ідентичність, гендерна ідентичність, регіональна ідентичність. Методами збору соціологічної інформації автором обрано дві різновиди опитування: а) анкетне опитування за стандартизованим опитувальником; б) напівструктуроване глибинне інтерв'ю за опитувальником, що містить навідні запитання без стандартизованих відповідей.

Отже, дослідницька логіка дисертанта виявилася досить плідною і дала можливість отримати вагомий науковий результат, які дістали необхідну аргументацію у відповідних розділах дисертації та головні з яких задекларовано у положеннях наукової новизни. Ця концептуальна логіка в межах мультипарадигмального теоретизування, розпочатого автором, визначається необхідністю подолання зафіксованій здобувачем суперечності «між потребою методологічного консенсусу для подолання визначення ідентитарних складників гендерної культури України та несформованістю агрегованого знання й неузгодженістю теоретичних і емпіричних підходів до вивчення гендерних культурних практик, що ускладнює коректне порівняння та узагальнення результатів відповідних досліджень» (автореферат с. 2) та повністю відповідає меті дисертаційного дослідження, яка полягає у здійсненні «соціологічної теоретико-методологічної концептуалізації гендерної культури як смислотвірної тотальності зі специфічними ціннісно-стандартизуючими аксіосферами й регуляторами відносин доміпантності/субмісивності між різними гендерними групами через механізми гендерної інкультурації та соціалізації й створення культуро- та соціосистемологічної моделі соціології гендерної культури в Україні (там само).

Структура дисертаційної роботи відповідає заявленій темі дисертації та завданням, які окреслив автор. Співвідношення об'єкту, предмету, мети та завдань дисертаційного дослідження Святченка І.О. є логічним, побудованим на засадах відповідності критеріям співвідношення загального і одиничного. Співвідношення між теоретичними розділами та розділом емпіричного дослідження є збалансованим. Концептуальний підхід, який використаний у роботі, є науковим результатом теоретичного досвіду, аналізу матеріалів соціологічних досліджень, вивчення наукової літератури та аналітичних джерел. Висновки до дисертаційної роботи визначають новизну і складають предмет захисту. Сформульовані наукові положення містять належну наукову новизну, висновки та рекомендації є цілком обґрунтованими.

Переходячи до безпосереднього аналізу змісту дисертаційного дослідження, зупинимося на характеристиці низки найбільш вагомих теоретико-методологічних та практичних набутоків дисертаційного дослідження та найбільш цікавих сюжетів роботи.

Переходячи до безпосереднього аналізу змісту дисертаційного дослідження, зупинимося на характеристиці низки найбільш вагомих теоретико-методологічних та практичних набутоків дисертаційного дослідження (включаючи ті, що були отримані при проведенні емпіричних соціологічних досліджень).

У другому розділі дисертаційного дослідження розглядається низка важливих проблем, пов'язаних із поняттям матриархату в міждисциплінарних дослідженнях та

соціології, візуально-символічним та соціально-історичним аналізом матриархальних культур та суспільств.

Найцікавішим елементом аналізу у межах соціосистемологічної рефлексії в другому розділі автора є розгляд особливостей гендерної культури матриархату в міфологічних фольклорних сюжетах. Дисертантом вирізняється, що, по-перше, сакралізація материнства, наділення образу матері магічними, фасціальними, богоподібними атрибутами. Зазначено, що зворотнім боком звеличення жіночого магізму виступає віктимізація чоловіцтва, закріплення за чоловіками образів наївних жертв, невдах, виконавців рутинних справ і сліпих маріонеток жіночих примх. Автором наголошено, що в гендерній культурі матриархату та кібелічних проявах жіночості відображено танатичні мотиви, кастраційні та узалежнюючі щодо чоловіків моделі поведінки, які мають легітимувати їх в статусі нижчих меншвартісних, у порівнянні з жінками, істот.

У *третьому розділі роботи* йдеться про проблематику релігійно-міфологічних та світоглядно-філософських складників гендерної культури України, ідеологічні та соціально-моральні особливості гендерної культури України, девіації та насильство в гендерній культурі України. В цьому розділі автором ретельно проаналізовано і розглянуто механізми андроциду, викладено докладну їх характеристику і соціальні наслідки.

В *четвертому розділі дисертаційної роботи* представлені результати емпіричного дослідження, проведеного шляхом структурованого (формалізованого) анкетування на основі розробленої автором анкети. У цьому розділі дисертант використовуючи власні соціологічні дослідження, здійснені у низці регіонів України, здійснює верифікацію ключових положень культурної та соціальної системології щодо емпіричної реальності гендерної культури в Україні.

Новизна та евристичність роботи конкретизовані у системі обґрунтованих положень, які репрезентують теоретико-методологічні і концептуальні засади соціологічного дослідження/соціології гендерної культури на основі культурно- та соціосистемологічного підходу, що, власне, автор і ставив за мету дослідження.

Дуже цікавим та перспективним у соціологічному аспекті виявилось здійснене автором визначення гендерної культури як структурованої аксіосфери, яка містить центруючі, вертикалізуючі, ординалізуючі та матеріалізуючі рівні в субординованій єдності цих рівнів і їх елементів. Вирізнення елементів гендерної культури України на засадах культурної й соціальної системології (гендерного центратора, місії, ієрархії гендерних ідентичностей, гендерного світогляду тощо) із розкриттям гендеру як тотально-наскрізного формоутворення в культурі, суспільстві, психічній системі та тілесності, яке запропонував здобувач, розкриває нові перспективи в дослідженні гендерної культури в Україні. У цих чотирьох рівнях, у свою чергу, виділено матернолатрію й геніколатрію як неінституціалізовані практики жінкообожнення та ідеалізації жіноцтва у сфері соціальної моралі (культурний рівень); ієрархії гендерних груп у вигляді статусно вищої гендерної групи жінок із маскулініним (розщепленим) гендером і гендерної групи чоловіків, гендерно-ідентифікованих за формально-біологічними (тілесними) ознаками, та їх статусно-рольових комплексів у вигляді поведінки домінування-покори (соціально-груповий і соціально-інституційний рівні); ідеалізуючі соціальні уявлення про себе як про гендерну групу (жінки) та віктимізаційні (нарцисичні й мазохістські) соціальні уявлення про себе як про гендерну групу (чоловіки) (гендерно-психічний рівень); негативну стигматизацію, дискримінаційні й віктимізаційні практики як продовження у вигляді латентного програмування чоловіків на аутосуїцидальну поведінку та щеплення танатофільії в тілесних практиках (особливостях трудової діяльності, девіацій, харчової поведінки, ставлення до власного здоров'я тощо);

Дисертантом подано зрозуміле визначення корупції як мікросоціального (сімейного) явища, якому за змістом відповідає латентність (нескспліцитність, непрозорість) сімейного сценарію для чоловіків, жінок, дітей та інших членів родини, що

призводить до низки культуропатогенних і мікросоціопатогенних явищ, таких як: гендерне насильство й сімейний деспотизм (фонова емоційна нестабільність та хаотизуюча поведінка чоловіків і/або жінок, яка є руйнаційною щодо особистих кордонів членів родини та інтегрування, кооперування їх зусиль у досягненні сімейних цілей – від пікінгу, мобінгу до фізичного кримінального насильства); подвійні гендерні стандарти (порушення принципів рівності, справедливості, послідовності в моральних відносинах між членами родини); сімейне шахрайство (приховування механізмів накопичення та перерозподілу фінансів і майна, особистих комунікацій для експлуатації та інших форм зловживання довірою); міфологізація сімейного життя (конструювання викривленої картини сімейного життя для внутрішнього вжитку членів родини й зовнішнього соціального оточення). Трактовка корупції, яку надає І. Святненко, на відміну від інших дослідників полягає в розширеному її розумінні як феномену гендерної культури, похідного від подвійних гендерних стандартів, наскрізних щодо всіх соціальних інституцій і соціальних спільнот;

Суттєвим аспектом новизни є ідея автора про гомологічність/ізоморфність структур державної влади та життєустрою матріархальної сім'ї як матріархально-сексистської організації відносин, якій на макроінституційному рівні відповідає мультиолігархічна (клетократична) держава з політичним матріархатом, результатом чого стає доведення структурно-функційної ізоморфності (рекурсивності) політичного (державного) та сімейного матріархату в аспекті проявів легітимізованого деспотизму в поєднанні гіпервимогливості при низькому рівні морально-психологічної й соціо-економічної підтримки та сімейної охлократії-анархізму з ізоморфними явищами в загальносоціальному масштабі (мультиолігархічне правління з корупційними практиками). Наголошено на тому, що первинним соціальним осередком корупції є українська матріархальна сім'я, в якій відбувається первинне узвичаєння подвійних гендерних стандартів і відповідних їм корупційних практик приховування, міфологізації сімейного життя;

Цілком переконливим виглядає визначення матріархату у сфері встановлення ціннісних взірців на основі реалізації жінками священсько-наставницьких, педагогічних, моралізаторських, експертно-соціальних ролей. Автор наголошує на фактичній монополізації жіноцтвом на рівні морально-етичних стереотипів сфери соціального та емоційного інтелекту при мовчазному визнанні лідерства жінок у всіх дебатах, суперечках, комунікаціях, що стосується суспільства, психології, політики, права, сімейного життя, про фактичні поступки жінкам у зазначених сферах;

В логіці обраного підходу здобувач надає коректну інтерпретацію української соціальної моралі як відображення штучно насадженої матріархальною державою міфології чоловічої дефектності й жіночої надцінності, у якій фігурують мізандричні стереотипи з фіксованими «протипоказаннями» щодо виконання для чоловіків наставницьких, едукаторських, менторських, навчально-виховних ролей;

Як науково-теоретичний, так і практичний інтерес представляє й вирізнення дисертантом двох груп сценаріїв гендерної інкультурації та соціалізації чоловіків: прямих (жорстких) та непрямих (м'яких), – які вибірково застосовують щодо чоловіків залежно від рівня їх свідомісно-поведінкової жорсткості/пластичності щодо матріархальної дресури;

Окремої уваги заслуговує надане автором визначення матріархального сексизму (в частині вирізнення виявів гомофобії та гетерофобії в соціальній поведінці чоловіків і жінок) як інституціалізованих на рівні соціальної моралі та права практик прихованої/відкритої репресії щодо виявів біологічно-відповідної маскулінності з відповідними стигматизаційними наслідками щодо будь-яких виявів чоловіками соціопсихічної автономії при преферуванні соціальної селекції гендерно-девіантних груп чоловіків (здебільшого з виявами трансфігурованого гендеру).

Трактування дисертантом соціокультурної легітимації гендерного насильства жінок над чоловіками в аспекті сформульованого висновку щодо застосування чоловіками епізодичного фізичного насильства над жінками як безсвідомо-криміналізованої реакції на систематичну віктимізацію (Г. Бондар, В. Крячко, Ю. Розя) переконливо аргументовано низкою додаткових положень в теоретичних розділах роботи та підкріплено результатами авторського емпіричного дослідження.

Отже, новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечена коректним застосуванням дисертантом комплексу методів науково-соціологічного пошуку, достатньо адекватних сутності об'єкту, предмету, меті й завданням дослідження, масиву соціологічних даних. Висновки та рекомендації представляють собою логічно обґрунтований підсумок виконаної роботи, відображають основні результати проведеного дослідження та окреслюють можливі напрями їхнього практичного застосування.

Повнота викладу наукових положень, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях здобувача та їх апробація. Основні положення, викладені в дисертації, доповідалися й обговорювалися на наукових та науково-практичних конференціях та під час круглих столів. Результати дослідження викладено в 36 публікаціях, зокрема основні наукові результати дисертації висвітлено в 25 працях, з них: 1 – монографія; 1 – розділ у монографії; 21 – стаття в наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України із соціології (з них 14 – внесені до наукометричних баз даних); 2 – статті в наукових періодичних виданнях інших країн із напрямку, з якого підготовлено дисертацію. Наукові результати дисертації додатково відображено в 11 працях (тези доповідей на наукових конференціях, які засвідчують обов'язкову апробацію матеріалів дисертації).

Опубліковані наукові праці й автореферат дисертаційної роботи об'єктивно та повною мірою відображають її основний зміст. Автореферат дисертації відображає структуру та логіку підходу до викладення матеріалу та забезпечує ідентичність основних положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи.

Дисертант опрацював достатню кількість актуальних і авторитетних науково-теоретичних джерел із теми, включаючи чимало міждисциплінарних наукових відомостей, що дало змогу переконливо визначити результативність власного дослідження, дійти ґрунтовних висновків, які повністю корелюють з метою та завданнями цієї наукової праці. Текст дисертації підкріплений великою кількістю доречних посилань та списком використаних джерел, що містить 327 найменувань, з яких 79 — іноземними мовами.

Матеріали кандидатської дисертації на тему «Тіло, тілесність та практики харчування: теоретико-соціологічна рефлексія» при підготовці докторської дисертації не використовувалися.

Проте, загалом позитивно оцінюючи докторську дисертацію І.О. Святненка як завершену, підготовлену на високому науково-теоретичному рівні, корисну для соціального діагностування гендерних проблем в Україні роботу, самостійно виконану наукову працю, в якій викладено авторські розробки й обґрунтовано власну позицію стосовно розв'язання теоретико-методологічних та емпіричних проблем гендерної культури в Україні, усе ж вважаю за необхідне вказати на деякі дискусійні моменти, які містять достатньо суперечливі тези та потребують пояснень дисертанта:

1) *На с. 474 дисертації* автор дає визначення кримінального гомосексуалізму, відзначаючи, що це «*субститутна гендерна девіація, яка є поширеною в чоловічому та жіночому середовищі у вигляді контрпродуктивного відігравання-назовні (acting out) культуро-, соціо- та психо-кастраційних фантазій в умовах сексуальної депривації маскулітності та латентно-примусової фемінізації чоловіків та полягає у вчиненні свідомих блокуючих та руйнівних дій та/або створення/припущення умов для руйнаційних наслідків щодо життя, здоров'я, майна та інших цінностей особи та/або групи*». У зв'язку із зазначеним виникають запитання до автора, по-перше, у зв'язку із

субститутністю самої гендерної девіації (що саме ця девіація субститує і як саме це відбувається в соціальних практиках); по-друге, яким чином вдається, за умов контрпродуктивного відігравання-назовні (acting out), зберігати «латентну примусовість фемінізації чоловіків»? Тут вбачається певна суперечність, що потребує авторських пояснень.

2) **На с. 331 автор пише:** «Загалом кастраційні практики щодо елітних та пасіонарних елементів в Україні майже постійно зреалізувалися окупаційними режими (а інших режимів в історії України – поки ще не було). Вони набували вигляду звичних для більшості розстрілів, голодоморів, катувань, тюремно-табірних ув'язнень, депортацій і т.п. Проте, із часом режими ставали винахідливішими і шукали економічно-і політично-дешевші способи утримання протестних контингентів в покорі та ізоляції. Українська культура, у якій здавна був поширеним культ жінки та жіночого начала, сама подала такі механізми та інституції. І цим механізмами стали різні за змістом (проте, однорідні за призначенням) практики соціокультурної кастрації, а їхнім інституційним підґрунтям – українська сім'я» Запитання до дисертанта – яким чином сім'я може ставати «дешевшим», як висловлюється автор, інституційним підґрунтям для кастраційних практик з огляду на те, що відбувається в гендерних відносинах в Україні, адже в багатьох сім'ях буває набагато важче, аніж здійснювати реалізацію гендерної політики через спеціально створені макроінституції, як наприклад, поліцію моралі? Тому поняття «собівартості» гендерних репресій матриархальної держави в Україні потребує авторських коментарів і обґрунтування.

3) **На с. 273 автор відзначає:** «В умовах гендерної інкультурації та соціалізації матриархату чоловіки втрачають полюс ідеального Я в образі батька, оскільки цей полюс переходить до образу матері. Але, оскільки мати як жінка має представляти перш за все полюс безумовного прийняття, яке є основою для самоприйняття майбутнього дорослого, то виникає збій в ідентифікації. Матері стають по чоловічому вимогливими, що, з одного боку, привчає чоловіків бачити в образі жінки чоловіка/батька, з іншого боку – не довіряти чоловікам, які намагаються презентувати полюс ідеального Я. Для культури і суспільства це означає відмову еліті (перш за все - культурній і соціальній) в праві на існування, а отже, формування величезної маси культурно-дефектних чоловіків». Але доказова база цього положення потребує більш ґрунтовного доведення та автентифікації двох тез: а) обґрунтування зв'язку неможливості для чоловіків презентувати полюс ідеального Я для своїх дітей і відмови еліті в праві на існування; б) авторові слід надати більш розлогу інтерпретацію того, який зміст вкладається в поняття «культурної дефектності чоловіків», і пояснити, чи стосується ця «дефектність» лише чоловіків, а не жінок також (адже вони, вочевидь, теж потерпають від втрати батьком полюсу ідеального Я)?

4) **На с. 273 автор стверджує:** «Інституціонування цього (цілевиконавського – Н.С.) ставлення (до чоловіків – Н.С.) у відповідних сегментах системи соціалізації розпочинається із системи дошкільного виховання, де заохочуються відповідні соціально-рольові моделі розкріпаченої агресії дівчат із блокуванням агресії хлопчиків. Відповідні деагресивізуючі впливи виховного персоналу полягають у застосуванні моральної та фізичної репресії щодо хлопчиків, які намагаються в той чи інший спосіб чинити опір щодо індивідуальної або групової агресії дівчат». В посиланнях до наведених тез, в якості обґрунтування автор наводить лише власну публікацію у фаховому виданні. Проте, положення, які містяться у зазначеній публікації відзначаються деякою спірністю і потребують додаткової валідизації у вигляді теоретичних та емпіричних досліджень інших авторів.

Втім, висловлені міркування й зауваження посять скоріше дорадчий характер і не знижують в цілому високої оцінки дисертаційної роботи, головною позитивною рисою якого є гармонійне поєднання теоретичної і практичної частин, а основні положення послугують розвитку соціологічної теорії і удосконаленню соціально-політичних та

управлінських технологій. Дискусійні питання відкривають перспективні напрями подальшої роботи над темою. Висновки щодо сутності та значущості проблем ідентитарних складників гендерної культури в Україні багато в чому є інноваційними. Представлена дисертація свідчить про широку ерудицію, наукову зрілість здобувача, самостійність в оцінках, вільне володіння різноманітними методами науково-соціологічного дослідження та відповідає тим вимогам, за якими повинні оформлятися подібні роботи.

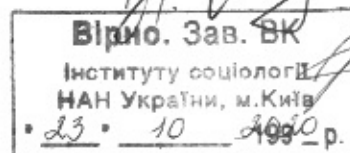
Дисертація та автореферат написані відповідним для робіт такого типу науковим стилем, зміст роботи свідчить про фахову обізнаність здобувача, демонструє добре знання соціологічних джерел, здатність чітко та системно презентувати результати дослідження. Положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації є цілком обґрунтованими.

Докторська дисертація І.О. Святненка демонструє достатньо високий рівень виконання, чіткість бачення проблеми та шляхів її розв'язання. Отримані в ході дослідження результати характеризують роботу як цілісну і завершену наукову працю, зміст якої відповідає паспорту спеціальності 22.00.01 – теорія та історія соціології.

На підставі викладеного вважаю, що дисертаційна робота Івана Олександровича Святненка на тему «Соціосистемологічна рефлексія соціології гендерної культури в Україні» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам нормативних документів щодо докторських дисертацій, зокрема пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», ухваленого Кабінетом Міністрів України №567 від 2013 року (зі змінами), а його автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора соціологічних наук за спеціальністю 22.00.01 – теорія та історія соціології.

Офіційний опонент:

доктор соціологічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
відділу соціальної психології
Інституту соціології Національної
академії наук України

Н.І. Соболева